

De lelijke kleine zeemeermin
johanna pas

© mj pas, 2013
lay-out: onraad.be
tekening cover: geert pas

www.johannapas.be

De lelijke kleine zeemeermin
johanna pas

De Ielijke kleine zeemeermin

hoofdstuk 1: Tussen gordijn en raam

hoofdstuk 2: Gebroken glas

hoofdstuk 3: Mijn waterige benen ooit een staart

hoofdstuk 4: Blote voeten

hoofdstuk 5: Buiten-wereld

hoofdstuk 6: Terug-weg

hoofdstuk 7: Het lied

recapitulatie: Van zeemeermin tot sirene

De Ielijke kleine zeemeermin
Een nautografie in gedichten

johanna pas
2013

Meer weet ik ook niet van mezelf. Zó lag ik eens...
en uit het water lag ik op het witte strand
van 't bed waar mij mijn moeder baarde.
Zij is dat deel van mij dat niet met woorden spreekt
dat kijkt, luistert, beweegt en met haar vingers tast
dat glimlacht en niet huilt, maar bloedt!

~ Vasalis

De kleine zeemeermin

(in: Maaïke Meijer: M. Vasalis, een biografie, p. 473)

wind

Ik kijk uit het raam en zie hoe
de wind de wereld verplaatst
Van de tuin naar het park
van het park naar het bos
van het bos naar de zee –
een eindeloos bewegen

maar vóór mij
enkel glas

Hoofdstuk 1

Tussen gordijn en raam

meer dan drie

Wanneer de anderen met meer dan drie
zijn doe ik mezelf verdwijnen. Als ik
verdwin ziet niemand mij. Ik laat
mijn hand over de koude ramen glijden

en duw mijn tenen in de ruwe haren van het
vasttapijt om te onthouden dat ik wél besta.

Hier, in de kelder, is het paradijs: bij de
verwarmingsketel. De geur van zaagsel en
metaal en warme droge lucht die me doet niezen.

Hier ben ik heel – alleen

voorgeborchte

Maar eerst is er het voorgeborchte
waarin ik al mijn truken nodig heb:
de menigte van elke dag, de schelle
kinderstemmen, het eten onder neonlicht
en 's avonds als dessert de tram naar

huis

Ook daar zijn ze met meer dan drie

zwembad

De geur van chloor, de galm van
kinderstemmen. Het klappertanden
achter blauwe lippen. De achteloze

wreedheid van de hand die rustend
op mijn kinderhoofd mij onder water
dwong – en hoe ik naderhand alleen

het water haatte – niet de man.

Speelplaats

Je breekt mijn benen zo secuur, het lijkt
of je elk bot afzonderlijk verbrijzelt

Hoe lang nog? vraag ik. Je streelt zacht
mijn zoute tranen weg en glimlacht teder
en gaat vervolgens door met breken

Je wisselt af en toe van hamer: een kleine
voor het fijne werk, een rubberen
voor broze stukken, en dan de moker

O nee, ik ga niet dood aan jou
ik word alleen maar kreupel

Thuis

Er zit in mij een grote broer verscholen
– twee zielen in dit veel te kleine huis
doet pijn – hij schreeuwt in mijn hoofd:
Zonder mij ben je niemand!

Soms zijn er mensen die hem zien – zijn
forse kaak, zijn gele ogen – al houd ik
hem verborgen. En soms zou ik willen
dat hij er niet
was dat ik
even
alleen

Hoofdstuk 2

Gebroken glas

avondlicht

Toen dacht ik nog dat iemand ooit misschien
van me zou houden – niet als mijn ouders
met een ophaalbrug, of als mijn broers en

zussen met hun Friese ruiters – Toen

dacht ik nog dat iemand ooit misschien
zoals de Wind zou zijn, of als het Spatten
van de Golven of als Avondlicht

friese ruiters

De eerste was een wandeling door bos
dat rook naar regen. De tweede vluchtig
als het avondlicht. Er was een wandeling
op een verlaten strand. Er waren sterrenhemels,

er was wind – dat wel, maar telkens kwamen dan

de Friese ruiters,
de Friese ruiters
of de ophaalbrug

veren

Zij droeg veren op haar hoed
Daar kon ik niet omheen

al was ze tussen anderen
ik kon haar niet laten verdwijnen

Ik zei: Ik ben alleen van mij
maar als je wil dan mag je in me wonen

regen

Er was alleen maar dat. De
regen en een mond – twee
lippen en een tong – en dat
jouw hand de mijne zocht
en vond

schoothond

Jij droeg een hoed
met veren. Ik kon
niet anders dan je
schoothond worden
je sleep
je combat boots
je overall

nekje

Was jij niet net als ik een kind nog
toen je plots begreep dat deze handen
die je kleine hand omvatten

je niet alleen uit drijfzand konden halen
maar ook met een – vrij achteloos – gebaar
je kleine nekje konden breken?

sprekend

Toen de dingen met me spraken –
ik denk dat ik de eenzaamheid toen
draaglijk vond. Ik weet niet meer
waarom ik dan zo graag tussen
de mensen wilde wonen. Misleid

door liefde die beantwoord werd

licht

Want jij

jij hield de koude buiten

en het licht

Hoofdstuk 3

Mijn waterige benen ooit een staart

schoenen

Ik kan me niet herinneren hoe
ik die eenzaamheid heb overleefd

Er waren boeken die tot leven kwamen
en beelden in mijn kleine hoofd

en iemand die me schoenen gaf zodat ik
over glas kon lopen – waarvoor dank

Toen ik een jongen was en nog niets wist
over mijn lot als vrouw en borsten krijgen

toen lag ik vaak te bidden in mijn bed

Mijn knuffels – netjes bij mijn voeten op een rij –
keken geduldig toe. Ze raakten met hun pootjes

– het was een schaap een paard een beer een aap –
vaak zacht mijn wangen aan als ik dat wilde

Maar bij het bidden deden ze niet mee

Hun zachte lijfjes van textiel wachtten geduldig af
tot ik mijn god verloor. Ze wisten niet dat ik

met god ook hen verliezen zou

Ik weet nog hoe het was toen alle dingen spraken
toen ik mijn handen in het vuur hield en ze toch
niet brandde, maar me wel sneed aan mensen en

verhalen

Want ik zag diepte waar geen diepte was en
landschappen als postkaarten. Geen hoogtevrees
geen agorafobie maar angst dat alles om me heen

zich op een dag zou sluiten

stad

Meer nog dan boeken las ik toen de stad
Het gras dat opschoot tussen staal en steen
de bomen in hun reservaten. Meer nog

dan boeken zocht ik naar een stem die mij
de woorden leren zou die niemand anders kende

randen

Er was een wereld buiten mij waarvan
de randen mij soms raakten en in mijn
vingers sneden als een omgeslagen blad

gras

Mijn kleine voeten op het gras
toen ik nog niet allergisch was

Jouw grote handen op mijn rug
toen ik nog niet verbannen was

De wereld overzichtelijk en klein
en ik daarin

Hoofdstuk 4

Blote voeten

geen dag

Er gaat geen dag voorbij

en nog geen

en nog geen

Al raak ik zacht de huizen aan
al ruik ik aan het vuilnis in de straten
al hoor ik de geluiden van de zomer

Nog steeds gaat er geen dag voorbij

trofee

Ik hield je dicht tegen me aan
eerst als trofee en toen als talisman

maar jij –
jij had een eigen leven

jij

Jij zou bijvoorbeeld nooit zo
langs de huizen en de bomen
lopen om met je vingertoppen

steen en schors te aaien

Jij zou bijvoorbeeld altijd met
je beide voeten of toch minstens een
de aangestampte aarde raken

bron

Weet jij nog hoe het was toen wij ons
schaamteloos aan elkaar laafden zonder

te vragen wie de sterkste was of wie het
meeste water uit de diepste waterput kon dragen?

kind

Het is mijn kind dat zich een weg baant
door de struiken naar mijn huis en met
haar nagels op de ramen krast. Het is
een koud geluid dat mij doet rillen

zoals een nagel op het schoolbord toen

Mijn ziel loopt naast me als een kind van drie
Het kleine handje ligt ontspannen in mijn hand
Ze kijkt en wijst en streelt de dingen

Mijn lichaam loopt naast mij en houdt
mijn vingers in een tang, sleept zuchtend
met haar voeten – ze is bang, dat kan ik ruiken

Mijn ziel vindt alle kleuren mooi waarvan ik duizel
Haar kleine voeten dansen door het woud alsof er
nergens bramen zijn, en beekjes die de weg versperren

Mijn lichaam laat de hond haar handen ruiken
– voor de zekerheid – maar spelend duwt hij toch
zijn snuit tussen haar benen en hijgt

Mijn lever is een leegstaand huis
Zij die er woonden hebben het verlaten
Gebroken glas ligt op de keukenvloer

En jij hebt er niet eens gewoond
Je zag het vale licht achter de ruiten
en hebt je er niet in gewaagd

Wat moet ik met een huis
waar niemand in wil wonen
Toch beter slopen

Hoofdstuk 5

Buiten-wereld

De koude heeft mijn handen aan mijn schoot gevroren
Moet ik dit lege huis dan in mijn buik bewaren en
niet meer denken hoe het was toen zij er woonden

Er is geen zicht op duisternis op nacht – alleen de koude
poolwind in mijn oren en nooit echt dageraad en nooit
echt nacht

kringen

De kringen
op het tafelblad
zijn enkel dat. De
vuile randen van een
leeggedronken glas, en
iemand die het achterliet –

duiven

De duiven grazen in de achtertuin en weten niet dat onder al dat feestelijke groen een mijnenveld verborgen ligt.

Maar mijnenvelden kunnen hen niet deren. Gewichtloos zoeken ze hun voedsel tussen de oneetbaarheid.

theepot

Toen gebeurde dit:

Iemand sloeg de theepot uit haar handen
Niet met opzet weliswaar maar niet zonder
gevolgen – Ik raapte alle stukken op

verdwalen

Ik loop rond in een land dat me vaag bekend voorkomt
Er zijn geen wegen en ik heb geen kaart
Ik spits mijn oren en probeer de stem te horen

De wolken hangen stil als schilderijen

Ooit eerder heb ik me een weg gebaad
door deze struiken maar toen was er geen
angst om te verdwalen. Geen angst –

Tussen de wolken is de hemel licht lichtblauw. Misschien
is dit waar anderen van dromen maar ik sta stil en kijk

en kijk

Wat maakt het uit of ik beweeg in deze eeuwigheid
– de wolken hangen stil tussen de huizen bomen duinen –

Als er maar twee dimensies zijn heeft het dan zin
om te bewegen? Ik adem langzaam langzamer en niet

Dan zet ik toch een stap in dit verstilde landschap
en wet mijn tong: daarmee zal ik de hemel opensplijten

later

duinen

De huizen wijken maken plaats voor duinen

– geen stemmen geen genot geen angsten, alleen
afwezigheid van wind – en dan de zoute geur van zee

in uit in uit een eindeloos bewegen

Hoofdstuk 6

Terug-weg

sluier

ontbloot u niet voor mij maar laat de schemer
een sluier over alle dingen leggen zodat ik
in het grijs uw stem herken tussen het fezen
van alle dingen

schapen

Mijn god is niet jaloers en loopt niet over
platgetreden paden – die zijn voor mensen
voeten en voor schapen – Mijn god heeft

alle mensen lief en alle goden net als ik

Dát geluid – klapperend zeil, een meeuw die
schreeuwt. Het is alsof de tijd heeft stilgestaan

Want zo is het geheugen niet dat het onthoudt
wat na elkaar gebeurde. Het gooit de plaatsen samen

Zo verliet je me eerst en sliep ik toen
met een ander

Zo brak je mijn hart en hield je me vast
voor het eerst

Alsof er op dit strand geen keien liggen
maar los zand

dans

Het schemert
en ik dans alleen

het laatste licht
streelt zacht
mijn schouders

Hoofdstuk 7

Het lied

verhaal

Als ik je een verhaal vertel dat
geen begin heeft en geen einde

Zou je dan luisteren?

Zou je het water voelen stromen?

1

Hier was regen en donkere wolken. Waar ze vertrokken was had koud lichtblauw de hemel opgevuld. Ze wist niet of ze wilde weten waarom ze weer vertrokken was toen blauw de lucht

de zon een bundel stralen zonder kern – en waar ze aankwam wolken en niemand die haar aansprak

2

In het licht van het treintoilet waren haar ogen anders. Ze ontdekte een puist waar haar hals werd bedekt door haar sjaal en ze keek naar haar gezicht – vooral de ogen – om te zien

of ze haar kon vertrouwen met wie ze haar reis was begonnen. Dat was niet altijd zo

3

maar ze zag het meestal op tijd aan die ogen.

Dan ging ze zitten, in een stationsbuffet,
en wachtte en dronk koffie en vergeleek de smaak
met koffie in andere buffetten. En als ze

in de spiegel weer haar eigen ogen zag en wist
dat ze zichzelf weer kon vertrouwen, dan
volgde zij opnieuw de blauwe lucht

4

Ze kwam in een station waar licht in stralen
door een koepel viel en gras op het perron tussen
de tegels groeide – er waren nergens woorden.
Ze liep de berm langs door de kiezels naast de

sporen in de richting van de blauwe lucht. Misschien
zou deze keer – maar ze stond plots stil en draaide
zich om en rende en rende voor het eerst sinds lang

5

Ze kwam aan in de leegte van een grote stad
en ze hield meteen van de kou die haar sneed en
haar niezen deed en haar zachtjes omarmde. Ze
voelde zich thuis. Ze doolde dagenlang door lege

bruine straten langs het spoor en niemand
die haar zag. Toen wist ze zeker dat er geen
herinneringen waren en dat ook hier de
blauwe lucht haar zou verjagen. Ooit

6

Ze praatte met een man die over haar kwam
zitten en die haar een sigaar aanbood – die ze
aannam en aanstak en waar ze misselijk van werd.
Ze zweette maar ze vond het aangenaam

Terwijl hij praatte bleef ze naar zijn handen staren
en toen hij weg naar de wc haar zitten liet, staarde
zij uit het raam de wolkeloze hemel in, en toen hij
weer terug kwam, was ze weg – al had ze

van die handen kunnen houden

7

Wanneer ze moe haar ogen sloot, zag ze nog steeds die handen en vergat ze zijn gezicht. Ze wilde niet in ogen zien die ze niet kon vertrouwen – alleen haar eigen ogen – maar van haar eigen

kleine handen hield ze niet.

Jij weet niet wat zich schuilhoudt hier. Jij denkt
dat het alleen maar woorden zijn, wat letters
op een blad. Maar ooit zul je mijn lokroep horen

en al bind je je vast, giet je was in je oren,
al pantser je je hart en laat je anderen
je schip besturen

dan nog zal zich mijn lied een weg bij je naar binnen
boren en – eenmaal in je volle buik – je doen vergeten
wie je vroeger was.

Recapitulatie

Van Zeemeermin tot Sirene

*Geen wetten en geen
praktische bezwaren
staan tussen droom en daad
maar ondoordringbaar glas*

1

Als ik tussen gordijn en raam mijn adem vastleg
op de koude ruit en naar mijn dromen kijk door
het beslagen glas – dan weet ik dat de beelden
in mijn hoofd ooit woorden worden, maar niet

of ik ooit door het glas kan gaan

2

De scherven liggen aan mijn voeten. Ik weet
niet hoe ze daar gekomen zijn. Het bloed drupt
van mijn handen en mijn wangen op het grind

3

Ik weet dat ik op blote voeten ben. De wind doet
het gordijn tegen mijn schouders en mijn kuit
strijken. De kille aanraking geeft me een schok
en het geluid van brekend glas galmt in mijn oren

4

het zal als zwaarden in je benen snijden en je krijgt
geen stem, wil je een mens onder de mensen zijn
– dat wist ik wel het is een oud verhaal – en nog
zal je geen liefde vinden

5

De scherven snijden in mijn voeten, maar in mijn hoofd
het lied steeds luider – ik zal tussen de mensen gaan
en met mijn voeten in de scherven woelen, en van de pijn
maak ik een lied

en iemand anders zal de liefde krijgen

6

want naar de kille adem van het glasgordijn
ga ik niet meer terug

7

lemand hoort ooit mijn lied
en zal het zingen

Johanna Pas (1969) werd geboren in het jaar van de eerste maanlanding. Ze groeide op in de koude oorlog en de periode van het beginnende milieubewustzijn. Dat liet zijn sporen na in haar gedichten die compromisloos zowel de kracht als de onmacht van de mens bezingen, en zowel het gevecht met als het verlangen naar de natuur.

Ze kiest ervoor om met zo weinig mogelijk woorden een beeld op te roepen dat rechtstreeks naar een gevoel leidt. Door het ritme in haar teksten blijven de gedichten bovendien als een liedje in je hoofd zingen.

Johanna Pas publiceerde diverse dichtbundels waaronder ***Alleen met jou***, ***Soms gaan bomen staande dood*** en ***De nacht***, over het menselijke onvermogen om zich volledig te geven aan een ander, over de verscheurdheid tussen zich willen binden en vrij willen zijn.

Net als in haar andere bundels vormen de gedichten in ***De lelijke kleine zeemeermin*** een verhaal dat je in een ruk wil uitlezen, om vervolgens de afzonderlijke stukjes nog eens langzaam te savoureren.